

Nieuwsbrief NZG

3(1)

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

ISSN: 1566-6778

Texel, mei 2001

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold
p/a ALTERRA-DLO, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail m.f.leopold@alterra.wag-ur.nl

Guido O. Keijl, Brederodestraat 16A
1901 HW Bakkum, e-mail guido@hetnet.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46
1792 BC Oudeschild, Texel, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl

Bij deze nieuwsbrief

Met het verschijnen van de special van *Atlantic Seabirds* over zeevogelmonitoring in Groot-Brittannië is jaargang 2 uit 2000 (eindelijk) afgesloten. Deze afsluitende *special* kwam vrijwel gelijktijdig van de drukker als het eerste nummer van jaargang 3 (2001) dat u hierbij aantreft en ook nummer 3(2) is al in een vergevorderd stadium. Het is dan ook de bedoeling om de bestaande achterstand bij het uitbrengen van jaargang 3 nog dit jaar in te lopen, opdat het blad weer regelmatig en op tijd verschijnt. Voor de komende nummers heeft de redactie artikelen over broedplaatsen van visdieven en noordse sterns in Engeland, broedende sterns en meeuwen in Senegal, broedresultaten van zilvermeeuwen in Canada, een *oil vulnerability index* voor zeevogels, en zeevogels geassocieerd met zeewiervelden rond de Falkland Eilanden. Interessante artikelen, maar wel voornamelijk over zeevogels in exotische oorden. Derhalve een herhaalde oproep aan auteurs om hun Nederlandse onderzoeksresultaten, waarnemingen of andere gegevens aan het papier toe te vertrouwen en in *Atlantic Seabirds* of de Nieuwsbrief te publiceren.

Omdat nu in korte tijd drie nummers verschijnen is overwogen om een gecombineerde zending met een gecombineerde Nieuwsbrief te maken. Ons contract met de PTT laat dit echter niet toe. De hoeveelheid materiaal voor drie nieuwsbrieven kort na elkaar is echter ook beperkt, vandaar dat wij moesten besluiten de (Britse) special 'nieuwsbrieffloos' te laten. Er is echter wel degelijk nieuws: vooral over de belabberde situatie waarin de eidereenden in Nederland zich tegenwoordig bevinden. Tegen wil en dank is deze soort meer en meer een Noordzeevogel geworden, zoals bij herhaling opgemerkt door de NZG/CvZ-ers: zie de zeetrekverslagen in deze Nieuwsbrief! Vers van de pers zijn twee rapporten met recente cijfers over deze soort. Een rapport van Rijkswaterstaat geeft een overzicht van de midwinterzee-eendentellingen in Nederland voor de jaren 1993-2001. Een rapport van Kees Camphuysen aan Rijkswaterstaat met de jongste cijfers over de NSO-tellingen geeft eveneens opmerkelijke, en deprimerende, cijfers over eidereenden. Zie de eigen bespreking van Kees in deze Nieuwsbrief. Anderen hebben wellicht nog aanvullende waarnemingen aan deze soort of aan andere soorten zeevogels in hun eigen gebied gedaan. De volgende Nieuwsbrief is al weer aanstaande; het is een snel, goed gelezen en laagdrempelig medium, dus als u iets te melden heeft, grijp dan nu uw pen en grijp uw kans!

Steve Geelhoed, redactie AS; Mardik Leopold, redactie Nieuwsbrief

!!! NZG VERGADERING 2001 (tegelijk ledenvergadering), Texel, 16 juni !!! (zie pagina 6)

!!! Vooraankondiging zeetrekweekend / NOU zeevogeldag, Texel, 19-21 okt !!! (pagina 8)

Wat is er mis met de Waddenzee? Eiders verkiezen de Noordzee

In een recent verschenen werkdocument (Nr RIKZ/IT/2001.814x) van het Rijksinstituut voor Kust en Zee worden de resultaten gepresenteerd van de midwinterzee-eendentelling in de Waddenzee en Noordzeekustzone voor januari 2001. De cijfers worden vergeleken met die voor de jaren 1993-2000, de periode waarin het RIKZ deze tellingen (per vliegtuig) uitvoerde. De resultaten zijn opmerkelijk en geven aanleiding tot grote zorg. Vooral de eidereend doet het slecht in Nederland, met name in het gebied waar deze soort altijd een sterke voorkeur voor had: de (westelijke) Waddenzee. Nog nooit telde Rijkswaterstaat zo weinig eiders (31.926) in de Waddenzee en nog nooit zo veel (82.305) op de Noordzee. Het rapport geeft dit niet aan, maar in feite zijn nog nooit zo weinig eiders in de Waddenzee geteld bij een vliegtuigtelling sinds voor het eerst de hele Waddenzee op deze manier werd geteld door Kees Swennen in de jaren 1960. Vorig jaar was ook al zo'n dieptepunt met 51.357 eiders in de Waddenzee (Kees Swennen telde er altijd méér in de jaren 60, 70, 80 en bij zijn laatste telling in 1991).

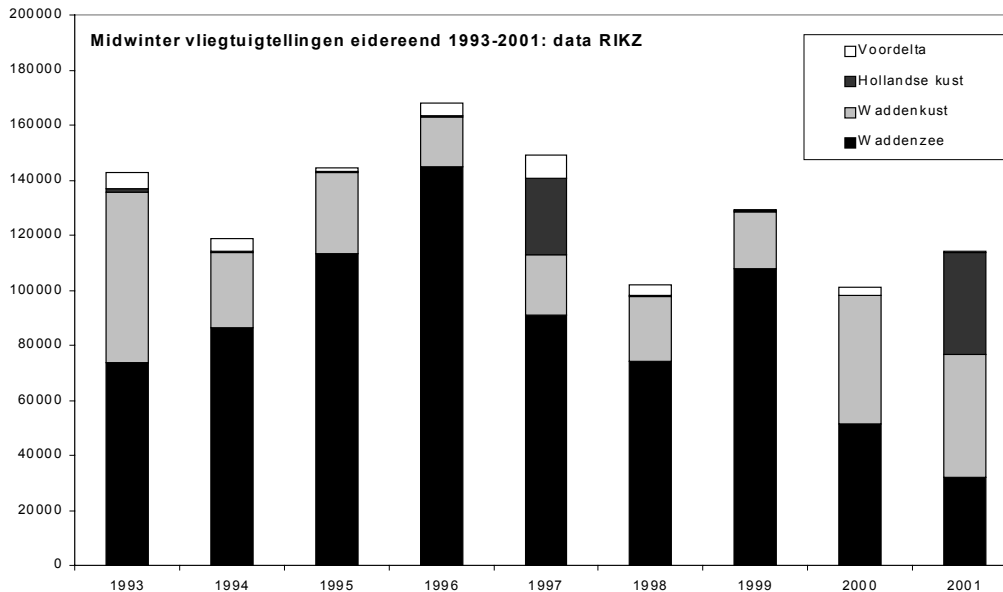
In de vorige winter (1999/2000) was er een ongekennde sterfte van eiders, met een geschat aantal dode vogels van 21.000. Nu, in 2000/2001, was de sterfte minder zwaar, maar nog steeds opmerkelijk hoog, vooral in de westelijke Waddenzee (Texel en Vlieland). Griezellig hierbij is dat op Vlieland veel zeer oude, nog door Kees Swennen geringde, broedvogels dood werden gevonden (zie de bijdrage van Kees Camphuysen hieronder). Veel van de aangespoelde kadavers waren volledig 'afgekloven'. Ze bestonden uit een (veelal) gave kop, een vrijwel vleesloze ruggengraat met aanhangende botten, en de vleugels en poten. De meeste van deze dode vogels waren niet lang dood. Het vermoeden bestaat dat deze kadavers 'besprongen' zijn door krabben en andere onderwaterseters (vraat aan eenmaal gestrande kadavers door meeuwen, kraaien of ratten ziet er anders uit). Dit beeld is ongebruikelijk en zou kunnen wijzen op een uitzonderlijk hoge krabbenpopulatie, of een populatie zeer hongerige krabben die (ook) niets anders te eten hadden. Veel eiders weken uit naar de kust voor Noord-Holland en zij overleefden hier goed op een dieet van strandschelpen (*Spisula*). De zeer actieve telgroep van de Windbreker vond slechts bij uitzondering een dode eider op de kust van Noord-Holland. Pas in april deed men hier de eerste opmerkelijke vondst in deze: 14 vers dode Eidereenden op de Hondsbossche Zeewering. In het algemeen overleefden de 'Spisula-eiders' deze winter dus goed en de 'thuisblijvers' in de Waddenzee slecht. Anders gezegd: de Noordzeespisula heeft deze winter de eiders gered van een meer massale sterfte zoals die optrad in de vorige winter, toen er veel minder *Spisula* beschikbaar was. In beide winters ontvluchtten de eiders massaal de Waddenzee. In 2000 ging het ook daar mis, in 2001 ging het op de Noordzee goed, maar in de Waddenzee niet. Er is dus een probleem in de Waddenzee, en het is niet zo dat het op de Noordzee zo geweldig is dat alle eiders naar buiten worden gelokt (een wel eens geventileerde hypothese in kringen van schelpdierdeskundigen). Terug naar het RIKZ rapport, dat de vinger op de zere plek legt: 'bij een afname van de totale aantallen overwinterende eiders in Nederland, gemiddeld over de laatste vier jaar met 15-20% ten opzichte van begin jaren 90, valt op dat de westelijke Waddenzee het meest in aantallen heeft ingeboet'. In de Waddenzee waren zowel de diepere delen (met commerciële mosselpercelen) als de ondiepe delen (waar wilde mossels en kokkels horen voor te komen) in 2001 sterk onderbezet. De cijfers (zie onderstaand overzicht van de RIKZ tellingen) spreken boekdelen. Het gaat slecht met de eidereend in de Waddenzee. De Noordzeekustzone neemt de functie van belangrijkste overwinteringsgebied van deze soort in Nederland meer en meer over. In tegenstelling tot de Waddenzee, waar twee belangrijke prooi-soorten voorkomen (mossel en kokkel), zit er op de Noordzee slechts één belangrijke prooi: *Spisula*. De Noordzee is hiermee een simpeler en wellicht nog kwetsbaarder systeem.

De situatie bij de zwarte zee-eend, dé *Spisula*-eter bij uitstek, is minder duidelijk. RIKZ telde redelijke aantallen in 2001 (66.318). Ze zaten op andere *Spisula*-banken dan de eiders. De zwarte zee-eenden zaten geconcentreerd bij Ameland en in mindere mate bij midden-Terschelling, terwijl de eiders bij west-Terschelling zaten, bij zuidelijk Texel en voor de kust van Noord-Holland (vooral later in de winter: zie zeetrekoverzicht). Een kwestie van verschillende voorkeuren of van competitie?

In 2000 werd een dieptepunt bereikt in de aantallen zwarte zee-eenden (35.881). In tegenstelling tot de eiders, die in Nederland bleven hangen en er massaal stierven, bleven de zwarte zee-eenden toen juist weg uit de Nederlandse kustwateren bij gebrek aan voldoende *Spisula*. In 2001 was er herstel van *Spisula* én van de aantallen zwarte zee-eenden, maar tevens een verder toegenomen competitie met de uitgeweken eiders op de Noordzee.

Mardik Leopold, redactie

Figuur: Vliegtuiggegevens van de midwintertellingen van eidereenden voor heel Nederland, opgesplitst naar: Waddenzee; kustzone benoorden (westen) de Waddeneilanden; de kustzone van Noord-Holland en de Voordelta (van onder naar boven). Overgenomen uit besproken rapport: C.M. Berrevoets, R.H. Witte & F.A. Arts 2001: Midwintertelling van zee-eenden in de Waddenzee en Nederlandse kustwateren, januari 2001. Werkdocument RIKZ/IT/2001.814x.

Dode Eidereenden in de winter 2000/2001

In de winter 2000/2001 vond er opnieuw een opvallende extra sterfte plaats onder eidereenden en deze strandingen waren het vervolg van een massale sterfte onder eidereenden in de voorgaande winter (Camphuysen 2001, Piersma & Camphuysen 2001).

Tussen november 2000 en april 2001 jaar werden er 1808 Eidereenden gevonden, en bij een tamelijk geringe telinspanning in de zomer van 2000 nog eens 809. Sinds november 1999, toen voor het eerst melding werd gemaakt van verhoogde sterfte van deze schelpenetende eendensoort, werden tijdens NZG/NSO tellingen 10.993 dode Eidereenden geregistreerd. De symptomen waren in de afgelopen winter gelijk aan die in het voorafgaande seizoen: sterke vermagering, in sommige gevallen ernstig gesleten slagpennen en staartveren. Er waren echter ook opvallende verschillen. Ten eerste ging het nu om veel meer volwassen vogels dan vorige winter, maar bovendien was de sterfte sterk gelokaliseerd: de kop van Texel en Vlieland. Tijdens de tellingen werden opnieuw veel (in Nederland) geringde adulte vogels gevonden, waaruit opgemaakt mag worden dat (opnieuw) een zware slag aan de broedpopulatie in de westelijke Waddenzee is toegebracht. In het Waddengebied werden buitengewoon weinig juveniele Eidereenden gezien; symptoom van een geringe jongenproductie in 2000 (Oosterhuis 2000; Oosterhuis & Van Dijk 2001).

De sterfte werd opnieuw vooral door verhongering veroorzaakt (alle gecontroleerde vogels waren ernstig vermagerd), maar veel meer dan vorig jaar hebben in Nederland overwinterende eidereenden ditmaal hun toevlucht gezocht tot de Noordzeekustwateren. Bij Camperduin, waar een flinke *Spisula*-bank te vinden was, verbleven begin februari minstens 100.000 eidereenden (Nick van der Ham *pers. comm.*) die kennelijk redelijk aan de kost konden komen, want de sterfte voor de Noord-Hollandse kust viel erg mee (zij het dat zij ook daar hoger was dan ooit het geval is geweest). Ook het monitoringonderzoek van het RIKZ had al laten zien dat maar weinig eidereenden in het Waddengebied waren achtergebleven (Berrevoets & Arts 2001). Uit de ringmeldingen blijkt dat de in de Waddenzee achtergebleven vogels tot de eigen broedvogelpopulatie behoorden (Tabel 3). Van 58 in Nederland geringde eidereenden die sinds november 1999 door NSO-medewerkers werden gemeld, werden 37 exemplaren op en rond de kolonie van Vlieland gevonden. Daarvan werden 23 exemplaren gedurende de eerste maanden van 2001 aangetroffen. Veel van deze vogels waren nog in

de jaren zeventig (op Vlieland) geringd. Van de in Denemarken en Finland geringde Eidereenden werd slechts één exemplaar op Vlieland gevonden (eveneens in 2001), de overige werden elders in het Waddengebied (6x) of langs de Noord-Hollandse kust (2x) gevonden. Enkele in Nederland geringde vogels die werden gevonden langs de Groningse en Friese kust bleken in opvangcentra geringd te zijn en deze dieren kunnen net zo goed tot de Oostzeepopulatie hebben behoord.

In mei 2001, werden tegelijk met het verschijnen van de eerste kuikens van eidereenden op Vlieland, opnieuw veel dode adulte wijfjes gevonden (waarvan 6 geringd; alle van de Nederlandse populatie, geringd tussen 1976 en 1991 als broedvogels (>25 - >10 jaar oud).

Berrevoets C.M. & Arts F.A. 2001. Midwintertelling van eidereenden in Waddenzee en Nederlandse kust, januari 2001. Werkdocument RIKZ/IT/2001.815x, Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg.

Camphuysen C.J. 2001. Eider mortality in the Dutch Wadden Sea, winter 1999/2000. Wadden Sea Newsletter 2001 No.1: 4-5.

Oosterhuis R. 2000. Broedsucces van de bergeend *Tadorna tadorna* en eider *Somateria mollissima* op Griend. Broednieuws 11: 3-5.

Oosterhuis R. & Dijk K. van 2001. Effects of food shortage on the breeding population of the common eider *Somateria mollissima* at Griend. Atlantic Seabirds *in press*.

Piersma T. & Camphuysen C.J. 2001. What can peak mortalities of eiders tell us about the state of the ecosystem of the Dutch Wadden Sea? Wadden Sea Newsletter 2001 No.1: 42-45.

Kees Camphuysen, NZG-NSO, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel. kees.camphuysen@wxs.nl

VERENIGINGSNIEUWS

Jaarverslag olieslachtofferonderzoek, winter 2000/2001

Camphuysen C.J. 2001. Olieslachtoffers op de Nederlandse kust: gevonden vogels mei 2000-april 2001 en oliebevuilingspercentages in de winter 1999/2000. CSR Report 2001-05, CSR *Consultancy*, Oosterend, Texel, 14pp.

Dit is het tweede verslag van de resultaten van tellingen van olieslachtoffers langs de Nederlandse kust die met financiële ondersteuning van Directie Noordzee van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat werden uitgevoerd. Naast de resultaten van winter 2000/01, de voor de graadmeter olievervuiling geselecteerde periode, worden in dit rapport ook de vondsten in de zomer van 2000 weergegeven.

Winter 2000/01 was een rustig jaar wat betreft strandingen van olieslachtoffers, al moeten de resultaten niet te licht worden opgenomen. Sinds enkele jaren is de aangrenzende Noordzee onder het MARPOL-verdrag als *Special Area* gedefinieerd en daarmee is elk aangetroffen olieslachtoffer per definitie het gevolg van een ongeluk (een gerapporteerde lozing) of van een overtreding van de geldende regels. De bevuilingspercentages voor kust- en zeevogels op het Noordzeestrand waren over het algemeen iets lager of min of meer conform de verwachting op basis van de langetermijntrend. Alleen onder alken werd een duidelijk hoger percentage olieslachtoffers gevonden dan vooraf werd ingeschat, maar de steekproef van deze soort was vrij klein. De gemiddeld iets lagere bevuilingspercentages voor kust- en zeevogels in het Waddengebied waren over het algemeen iets hoger of min of meer conform de verwachting op basis van de langetermijntrend. Zeekoeten en 'overig waterwild' scoorden iets hoger dan verwacht.

In de winter 2000/01 werd opnieuw een sterk verhoogde sterfte van eidereenden vastgesteld. Het zwaartepunt van de sterfte werd gevonden in de westelijke Waddenzee rond de broedkolonie van Vlieland en betrof vooral volwassen vogels (zie aparte bijdrage in deze Nieuwsbrief).

Bestellen Tellers die gegevens over tenminste 10 km strand hebben opgestuurd krijgen dit rapport automatisch toegestuurd voor zover we over adresgegevens beschikken. Iedereen die gegevens heeft opgestuurd heeft uiteraard recht op een exemplaar en degenen die om welke reden dan ook niets ontvangen in de loop van de eerste helft van juni kunnen een exemplaar opvragen bij **Kees Camphuysen**, 0222 318744, kees.camphuysen@wxs.nl, of een briefje naar Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel.

Zeetrekellingen oktober t/m december 2000

Gegevens voor dit en het volgende (jan-maart) overzicht zijn afkomstig van Scheveningen (Schev), waar vrijwel dagelijks werd geteld, en van Bloemendaal (Bloem), Camperduin (Hbz) en Huisduinen (Huis) waar minder, maar wel regelmatig, werd geteld.

De laatste maanden van 2000 waren over het algemeen niet de meest opwindende uit de geschiedenis van het zeetrekten. Trek van ganzen en zwemeenden was over het algemeen niet spectaculair, al zijn 340 pijlstaarten (15 okt Schev) aardig. De waarneming van 782 kleine rietganzen naar zuid op 7 november (Schev) viel mooi samen met massale aankomst in België. Op 17 december werd te Hbz (in vijf min) een recordaantal van 4200 kolganzen vastgesteld. De hoge aantallen eiders langs de Hollandse kust hadden ongetwijfeld te maken met slechte omstandigheden in het Waddengebied. In Zuid-Holland werden relatief geringe aantallen eiders gezien (maximum: 1427 Z 15 dec Schev), maar in Noord-Holland waren de aantallen, zoals gebruikelijk, aanzienlijk hoger. Vanaf begin december verbleef een grote groep op zee tussen Bergen en Camperduin. Verplaatsingen, te interpreteren als foerageer- en correctievluchten van deze eenden, leverden vaak grote aantallen langsvliegende vogels op. Te Hbz werden de hoogste aantallen vastgesteld op 21 en 28 december, respectievelijk 39.000 en 30.000 Z (NB: deze aantallen komen goed overeen met de midwinter-vliegtuiggelling van RIKZ, *red.*). Op de 29^e vlogen langs Huis 10.398 vogels naar zuid.

Net als in september bleef het aantal (pijl)stormvogels beneden de maat. In het weekend van 6-7 oktober werden naar verluid op de Wadden tientallen pijlen gezien, maar de waarnemers hebben deze gegevens (nog) niet aan de CvZ-archivaris doorgegeven. Op 24 okt werden 25 grauwe pijlen te Schev geteld. Te Huis werd deze dag een late vale pijl gemeld. Ook vorkstaartmeeuwen waren schaars: er waren slechts twee late waarnemingen van eerstejaarsvogels: 3 december 1 Z Schev en 16 december 2 Z Huis. Aardige aantallen alk/zeekoeten werden eind oktober gemeld. Tussen 24 en 26 oktober passeerden er 1418 bij Huis (24^e ca 1000 Schev). Meldingen van papegaaiduikers kwamen vrijwel uitsluitend van Hbz, waar tussen 17 oktober en 17 december meer dan tien exemplaren werden gezien. Ook te Castricum werd een ex gezien. De eerste en vrijwel enige dag met kleine alken was 18 november (Hbz 1 Z, 3 N, Schev 7 Z).

Tot slot: de eerste bruinvissen doken 22 oktober op (Hbz 2 Z, 2 N). Vanaf eind november werden ze regelmatig gezien bij Schev en Hbz. Een claim van een potvis op 4 december te Schev viel samen met waarnemingen van een groepje van vijf in de zuidelijke Noordzee. De Scheveningse tellers sloten het jaar op 31 december af met een waarneming van een langszwemmende grote vinvis. Twee weken later strandde er een gewone vinvis *Balaenoptera physalus* in Zeeland

Zeetrekellingen januari t/m maart 2001

De groep eiders die vanaf begin december voor Hbz verbleef bezorgde de teller(s) handenvol werk. De hoogste aantallen werden begin februari vastgesteld. **Op de 7^e vlogen 110.000 eiders en 11.000 zwarte zee-eenden langs de telpost (naar Z). Op de 10^e werden 101.000 eiders genoteerd.** Een maand later waren de aantallen afgenomen tot enkele duizenden vogels. Ook op de Razende Bol voor de telpost Huis verbleven maximaal 12.000 eiders. Elders langs de Hollandse kust waren de aantallen aanzienlijk lager, maximaal 1999 N op 12 januari te Schev. De aantallen van andere eenden waren veelal laag. In februari werden wel aardige aantallen brand- en kolganzen geteld. Rotganzen daarentegen waren zeer schaars met vrijwel geen enkele dag meer dan duizend vogels. Beste dag was 24 maart 2391 N te Huis.

Dankzij het zachte weer begon de steltloper trek al begin februari, bijvoorbeeld 4 februari te Schev 2164 kieviten N. Leuk waren ook de waarnemingen van houtsnip (1 tp en 8 N) en bokje (4 N). Vanaf eind februari kwam de trek van bonte strandlopers op gang. Half maart piekte de doortrek: de 16^e en 17^e te Schev respectievelijk 1572 en 2294 N. Op de 17^e werden ook elders bontjes gezien: Bloem 678 N (in een uur) en Huis 849 N. De 16^e tevens een uitzonderlijke waarneming van Schev: 10 kleine strandlopers N. Op de 19^e werd, tussen de sneeuwbuien door, alleen in Bloem noemenswaardige trek van bontjes vastgesteld (1515 N). Vergelijkingsmateriaal van Hbz uit deze periode ontbreekt helaas.

Voor zeevogels is de winter niet de beste tijd, maar in januari en februari werden in Zuid-Holland verschillende kleine en grote jagers gezien. Vermeldenswaardig is een leucistische jan-van-gent (10 feb 1 Z Schev). Na een paar tegenvallende jaren waren dwergmeeuwen vanaf begin maart weer regelmatig te zien en aan het eind van de maand passeerden al honderden vogels per dag, de voorbode van 'normale' aantallen in april. Maar daarover volgende keer meer.

Ook in januari-maart doken her en der langs de kust bruinvissen op. De hoogste aantallen werden in Schev geteld, waar de waarnemers vrijwel dagelijks bruinvissen zagen. In januari zagen ze 24 maal, in beide andere maanden iets meer dan honderd keer een bruinvis. Beste dag was 24 februari (Schev): 12 Z, 25 N.

Informatie van: F. Cottaar, F. Geldermans, N. van der Ham, G. Keijl en R. Westerduijn. Leuke waarnemingen a.u.b. eens per kwartaal doorgeven aan: Steve Geelhoed, L. Springerlaan 300, 2033 TH Haarlem, E-mail steve.geelhoed@planet.nl. Ingevulde uurkaarten opsturen naar CvZ-archief, antwoordnummer 817, 8200 WB Lelystad.

Steve Geelhoed, NZG-CvZ

MEDEDELINGEN

NZG op het WWW

Kees Camphuysen houdt op zijn eigen *homepage* informatie bij over diverse NZG activiteiten. Ga naar:

http://home.planet.nl/~camphuys/Cetacea.html	<i>Marine Mammal Database*</i>
http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html	<i>NZG/NSO**</i>
http://home.planet.nl/~camphuys/AS.html	<i>Atlantic Seabirds***</i>
http://home.planet.nl/~camphuys/NZGCvZ.html	<i>NZG/CvZ</i>

- * regelmatig bijgewerkte lijsten met waarnemingen in Nederlandse wateren
- ** regelmatig bijgewerkte lijsten met strandingen op de Nederlandse kust
- *** regelmatig bijgewerkte inhoudsopgaves en samenvattingen van publicaties

!!! NZG VERGADERING 2001 (tegelijk ledenvergadering), Texel, 16 juni !!!

Alle leden zijn van harte uitgenodigd om op zaterdag 16 juni op Texel van 12:10-16:00 uur de algemene NZG-ledenvergadering te komen bijwonen. Locatie: ALTERRA (Zuiderhaaks 17, tussen TESO en NIOZ-haven).

Voor lunch wordt gezorgd (en er zit nog steeds een koningseider in of rond de NIOZ haven voor de liefhebbers).

Voor de 'overkanters': 12:10 uur op Texel wil zeggen dat je uiterlijk 11.35 op de boot vanuit Den Helder zou moeten zitten. Eerder mag ook; we zullen zorgen dat Alterra even na elven open is.

Eenieder wordt uitgenodigd om van te voren stukken/agendapunten aan te leveren als men bepaalde zaken aan de orde wil stellen. Iedereen die zich aanmeldt krijgt een agenda toegestuurd.

Jan Andries van Franeker, secretaris NZG

Meldingen van walvisachtigen in Nederlandse wateren (*Marine Mammal Database*)

In toenemende mate worden langs de Nederlandse kust weer walvisachtigen gezien. Bij afwezigheid van een gecoördineerd programma in ons land werd al jaren geleden besloten om dan in elk geval zoveel mogelijk waarnemingen te verzamelen in een centraal archief, in goed Nederlands de *Marine Mammal Database* genoemd. Met dit bericht willen we, wellicht ten overvloede, nog eens wijzen op het bestaan van dit archief en op het grote belang van het doorgeven van elke waarneming van een walvisachtige in en om ons land.

In het archief zitten waarnemingen van het gehele Atlantische gebied, maar met de nadruk op de Noordzee en vooral Nederlandse wateren. Toch kunnen alle waarnemingen opgeslagen worden en in het verleden is het nut daarvan al verschillende keren aangetoond. De gegevens zijn vrij opvraagbaar voor personen die gegevens aangeleverd hebben, tenzij er commerciële belangen een rol gaan spelen. In dat geval dient een kleine databasevergoeding betaald te worden waarmee de instandhouding bekostigd kan worden. Op internet worden de meest recente waarnemingen van de Nederlandse wateren steeds in lijsten weergegeven, zodat iedereen kan kijken wat er al zoal gezien werd de afgelopen tijd en of zijn melding inderdaad is 'doorgedrongen' in het archief. In de *Marine Mammal Database* worden alleen zichtwaarnemingen en *life-strandings* van alle soorten walvisachtigen verwerkt. Meldingen van (dood) aangespoelde dieren worden verzameld door *Naturalis* in Leiden (adres zie onder). Waarnemingen van zeehonden worden niet verwerkt.

Iedereen die een walvisachtige waarneemt, of dat nu is tijdens een systematische telling of bij toeval, wordt hierbij opgeroepen de gegevens zo snel mogelijk telefonisch (0222 318744), per e-mail (kees.camphuysen@wxs.nl) of schriftelijk (Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel) door te geven. Relevante gegevens zijn: soort (en zekerheid van de identificatie), aantal (per groep), datum, tijdstip, waarnemers, plaats

en eventueel geografische coördinaten of Amersfoortcoördinaten. Ingescande foto's kunnen op het web worden opgenomen ter illustratie.

De laatste jaren werden gegevens gearchiveerd waaruit blijkt dat in onze omgeving tenminste twaalf soorten walvisachtigen voorkomen. Van zeven soorten werden meer dan tien exemplaren gemeld (bruinvis 2965, witsnuitdolfijn 756, griend 219, witflankdolfijn 185, dwergvinvis 26, gewone dolfin 17, potvis 14). Uit de gegevens blijkt onomstotelijk dat de voorheen inheemse tuimelaar tegenwoordig niet meer tot de Nederlandse fauna kan worden gerekend.

Waarnemingen van walvisachtigen in Nederlandse wateren (51-56°NB, 2-8°OL) sinds 1958. Deze tabel bevat géén gegevens van het RIKZ, het enige substantiële waarnemingenbestand in ons land naast dat van de Nederlandse Zeevogelgroep.

	1958-1969	1970-74	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Walvis of dolfin				1	2								3
Kleine vinvis/Butskop				1									1
Kleine walvis				5	8	1							14
Grote vinvis			3		1							1	5
Gewone Vinvis										2		1	1
Dwergvinvis					12	8			3	2			1
Potvis					1	7						6	14
Beloega	1			3	1								5
Butskop					1	1							2
Griend/ZwZwaardwalvis			19	10									29
Griend				175	43	1							219
Dolfijn	1			13	165	92				2			273
Bontgetekende dolfin				2	1								3
Tuimelaar	1		1		1	4			1		1		9
Gewone Dolfin					2	10			2		3		17
Witsnuit-/Witflankdolfijn				4	29	39							72
Witsnuitdolfijn				52	134	337	24	8	38	24	105	33	1
Witflankdolfijn	1			80	101				1		2		185
Grijze Dolfin			3										3
Bruinvis	53	13	25	44	271	888	76	303	284	335	221	127	325
													2965

Op de *MMD* webpagina's worden waarnemingen weergegeven, maar worden ook tips voor een juiste identificatie gegeven met beeldmateriaal. Helaas zijn er wat dit laatste betreft nog maar enkele soorten 'beschikbaar'. De webpagina's zullen echter in de nabije toekomst verder worden uitgewerkt. Verdere details en directe *links* naar de genoemde webpagina's: <http://home.planet.nl/~camphuys/Cetacea.html>
Voor strandingen van dode walvisachtigen dient men zo spoedig mogelijk contact op te nemen met: dr. C. Smeenk, Naturalis, tel. 071 - 5687 611 of 5687 600.

Kees Camphuysen, NZG/*Marine Mammal Database*, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel
Foto: Gewone Dolfin *Delphinus delphis* (Mauretanië 2000, Kees Camphuysen)

RECENTE PUBLICATIES

Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied. Peter L. Meininger, Floor A. Arts & Norman D. van Swelm 2000. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee / Stichting Ornithologisch Station Voorne, Middelburg / Oostvoorne.

'*Ontwikkelingen, knelpunten, potenties*' is de ondertitel van dit rapport in modernistische management-taal, '*goede tijden, slechte tijden*' had het ook kunnen heten. Een zeer attractief uitgevoerd rapport –boek is een betere omschrijving- over de ontwikkelingen gedurende de 20e eeuw van de broedvogelstand van steltkluut, kluut, bontbek- en strandplevier, en van alle meeuwen en sterns in dit gebied. Onder 'kustbroedvogels' verstaan de auteurs de vogels die voor hun voortplanting vooral afhankelijk zijn van het kustgebied. Waarom dan soorten als kok- en zwartkopmeeuw wel, maar de aalscholvers van Voorne niet zijn opgenomen is onduidelijk. Waarom gekozen is voor de 'Noordelijke Delta' is men wel duidelijk: dit is het beheersgebied van Rijkswaterstaat Directie Zuid-Holland. Dit strekt zich uit van de Maasvlakte tot en met Haringvliet en de noordkust van Goeree-Overflakkee en tot en met het Hollandsch Diep, Moerdijk en de Hoekse Waard. Ornithologisch wellicht een vreemde keuze, maar andere regionale directies kunnen zeker een voorbeeld nemen aan deze opdrachtgever. In ieder geval wordt een bonte mengeling van biotopen beschreven, ieder met zijn eigen historie maar met als gemeenschappelijk kenmerk de rook van Rotterdam, die nadrukkelijk over het gebied waait. Men heeft drie gedreven, en lokaal zeer goed ingevoerde auteurs de gelegenheid gegeven om alles over de kustbroedvogels van haar gebied bijeen te brengen wat maar voorhanden was. De aantalsontwikkelingen van de genoemde soorten kon zo uitputtend worden beschreven, tegen de achtergrond van de ontwikkeling van de verschillende deelgebieden en bredere zaken die het hele gebied beïnvloedden. De slechte tijden bestaan uit een toenemende recreatiedruk, vergiftiging met 'drins', PCB's en DDE's, aanleg van deltawerken, haven- en industrieterreinen, en naar men aanneemt, problemen met de Noordzee-haringstand. De goede tijden voor de vogels bestaan vooral uit het (tijdelijk) beschikbaar komen van allerlei kunstmatige broedterreinen, inclusief speciaal aangelegde vogeleilanden. Het laatste bleek een goed idee, dat echter beter had moeten worden uitgevoerd; herkansing blijft mogelijk en de auteurs schromen ook niet aan te geven hoe dat dan zou moeten. Het rapport blinkt uit door de vele praktische opmerkingen: hier zijn geen bureaubiologen aan het werk gezet! Men is ook eerlijk genoeg om tekortkomingen aan uitgevoerd en lopend onderzoek te noemen: vogels tellen kunnen we goed, maar we weten hoegenaamd niets over de voedsel-ecologie van de betrokken soorten vogels. En dit, terwijl veel van de huidige problemen waar de vogels mee te maken hebben, gerelateerd lijken te zijn aan problemen met de beschikbaarheid van geschikt voedsel. Het rapport is voor zeevogelaars zeker zo interessant als voor beleidsmakers en kritische volgers van het gemaakte beleid. De begeleidende brief bij mijn exemplaar besluit met: Voor serieuze belangstellenden is een beperkt aantal exemplaren van dit rapport (kosteloos) beschikbaar. U kunt hiervoor contact opnemen met P.L. Meininger (telefoon 0118-672331, e-mail p.l.meininger@rikz.rws.minvenw.nl).

MFL

CONGRESSEN

Op de laatste NOU bestuursvergadering in Amsterdam werd geopperd om weer eens een themadag zeevogels voor de NOU te organiseren. Het bestuur van de NZG is met deze gedachte bezig en als eerste voorstel ligt als datum 20 oktober 2001, en als lokatie het NIOZ op Texel voor. We willen de dag combineren met een "zeetrekweekend" voor de leden en andere belangstellenden (slaapplaatsen in De Potvis) en met een of meer *workshops* waarin uiteen zal worden gezet hoe een ieder met de zeetrek- en andere NZG datasets kan leren omgaan. Het weekend zal duren van 19-21 oktober, met opties om gezamenlijk zeetrek te tellen op 20 en 21 oktober in de ochtend (en desnoods later op de dag). Alles wat je ooit wilde weten over je eigen zeetrek en stookpietengetallen, ligt dan voor het oprapen!

Kees Camphuysen

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN: GERINGDE ZEEVOGELS

We lichten er twee terugmeldingen voor u uit van in Nederland gevonden zeevogels die in een vogelasiel werden opgevangen en na behandeling werden vrijgelaten.

Typisch voor het lot van veel opgevangen zoektoets was het geval van een zeekoet die op 16 februari 2000 geringd op Terschelling werd losgelaten om 11 dagen later op Ameland (27 feb) dood te worden teruggevonden. Een ander gevonden levend olieslachtoffer was een grote jager. Deze vogel was als nestjong geringd op Foula, Shetland, op 15 juli 1975 en werd zo'n 25 jaar later met olie binnengebracht bij opvangcentrum EcoMare op Texel (4 november 2000). De vogel werd hier (langdurig) verzorgd om medio januari 2001 weer te worden losgelaten.